Blaga & misterije
34,859 followers
Follow Page

PROGONI VJEŠTICA U HRVATSKOJ

Kako su tvrdili da su žene vještice: "Jelena je kupala ženu svojeg rođaka kako bi je on prestao zlostavljati"

Najveći, najbrojniji i najbolje dokumentirani slučajevi suđenja za magijske zločine na hrvatskome povijesnom prostoru zbivali su se na njegovu sjevernom dijelu koji se zvao Hrvatskom i Slavonijom.

PIŠE: **DR. SC. DENIVER VUKELIĆ** 30/08/2024, 21:02

Prezentacija projekta muzeja Marije Jurić - Zagorke, 2017. godine, ilustracija / MBT

Ponajviše ih je sačuvanih na teritoriju slobodnoga kraljevskog grada Gradeca i utvrđenoga grada u posjedu Crkve Kaptola, dvaju gradova prethodnika današnjega glavnog grada Republike Hrvatske Zagreba, te na njihovim vlastelinskim posjedima u širem krugu. Ostala su suđenja održana na vlastelinskim posjedima ostalih dijelova sjevernohrvatskog prostora.

Nakon što je jenjala opasnost od Mongola, od 13. st. na području Slavonije stvara se mreža slobodnih kraljevskih gradova. Ugarsko-hrvatski kralj Bela IV. svojom je Zlatnom bulom Gradecu dodijelio status slobodnoga kraljevskog grada sa znatnom administrativno-pravnom autonomijom, odnosno pravom na izbor sudca i gradskog magistrata, trgovanje i održavanje sajmova, raspolaganje imovinom u slučaju smrti te oslobađanjem od plaćanja carine.

Kamenita vrata u Zagrebu, ostatak starog Zagreba. FOTO: MBT / Blaga / misterije

Već dvadesetak godina poslije, 1266. godine, Gradec je utvrđeni grad sa zidinama u obliku trokuta, sa sedam kula, te peterim vratima od kojih su troja velika (Mesnička na zapadu, Kamenita na istoku i Nova vrata na sjeveru), a dvoja mala (Surove dverce na istoku i Poljska vrata na jugu). **Prva ljekarna spominje se u Gradecu već 1355. godine.**

Prvi poznati popis kuća i stanovnika u Zagrebu napravljen je u 14. stoljeću (1368. godine) i njime je popisano oko tri stotine kuća i 2810 stanovnika. Među muškim zanimanjima bio je popisan 21 postolar, potom šest kovača, po četiri zlatara i lončara, tri mesara i dva sedlara, a među ženskima kuharice, služavke, solarice, prodavačice mesa, ribe i kruha, gostioničarke, mlinarice, svjećarice, piljarice i filarke, dojilje te primalje.

answear.hr -16% -8% -13% -10% -22%

Slobodni kraljevski gradovi po pravnim pogledima razlikovali su se od komuna na Jadranu jer su bili oslonjeni na kraljevsku vlast i privilegije, uz otpor velikaškoj moći. Međutim, Gradec je od 1350-ih do 1450-ih bio i pod velikaškom upravom obitelji kao što su Albeni, Talovci i Celjski.

Gradski sudovi

Gradski sudovi bili su istovjetni gradskom poglavarstvu u slobodnim kraljevskim gradovima, a sastojali su se od gradskog sudca ili načelnika (lat. judex civitatis) te određenog broja prisežnika i vijećnika. Prisežnici i vijećnici (lat. assessores, jurati, consiliarii) bili su članovi magistrata, a navode se uz sudca kao donositelji presuda. Prisežnici su obavljali tekuće poslove u gradu, a vijećnici su imali savjetodavnu ulogu i obavljali nadzor sudca i prisežnika. Njihove službe nisu bile plaćene i obavljali su ih bogatiji ugledni građani. Ustaljen broj prisežnika bio je osam, a vijećnika 24, sve do 17. stoljeća. Sudca, prisežnike i vijećnike birali su svi članove gradečke općine. Izabrani sudac, prisežnici i vijećnici samostalno bi pak birali druge gradske činovnike poput bilježnika, kapetana, fiskusa, špana, dekana, nadstojnike ubožnica, tridesetničara, kaštelana i druge. Ove dužnosti trajale su godinu dana s mogućnošću reizbora te je ovakav sustav omogućivao pojedincima dulje i opetovano obnašanje vlasti.

Zakoni na Gradecu

Gradec je svoje zakone provodio preko gradskog suda od 1266. godine, što mu je bilo zajamčeno Zlatnom bulom, uz također zajamčenu neovisnost od bilo kojega drugog sudišta osim kraljevog, što je značilo da vlastelinski sudovi nisu imali nikakvog utjecaja na gradski sud. Od 13. stoljeća gradski sudac i prisežnici sudili su na prvoj razini, a postojala je mogućnost priziva i žalbe kraljevskom sudu. Od 14. stoljeća u Gradecu postoji već i druga razina sudaca zvanih starijim sudcima (lat. antiqui judices, poslije seniores judices).

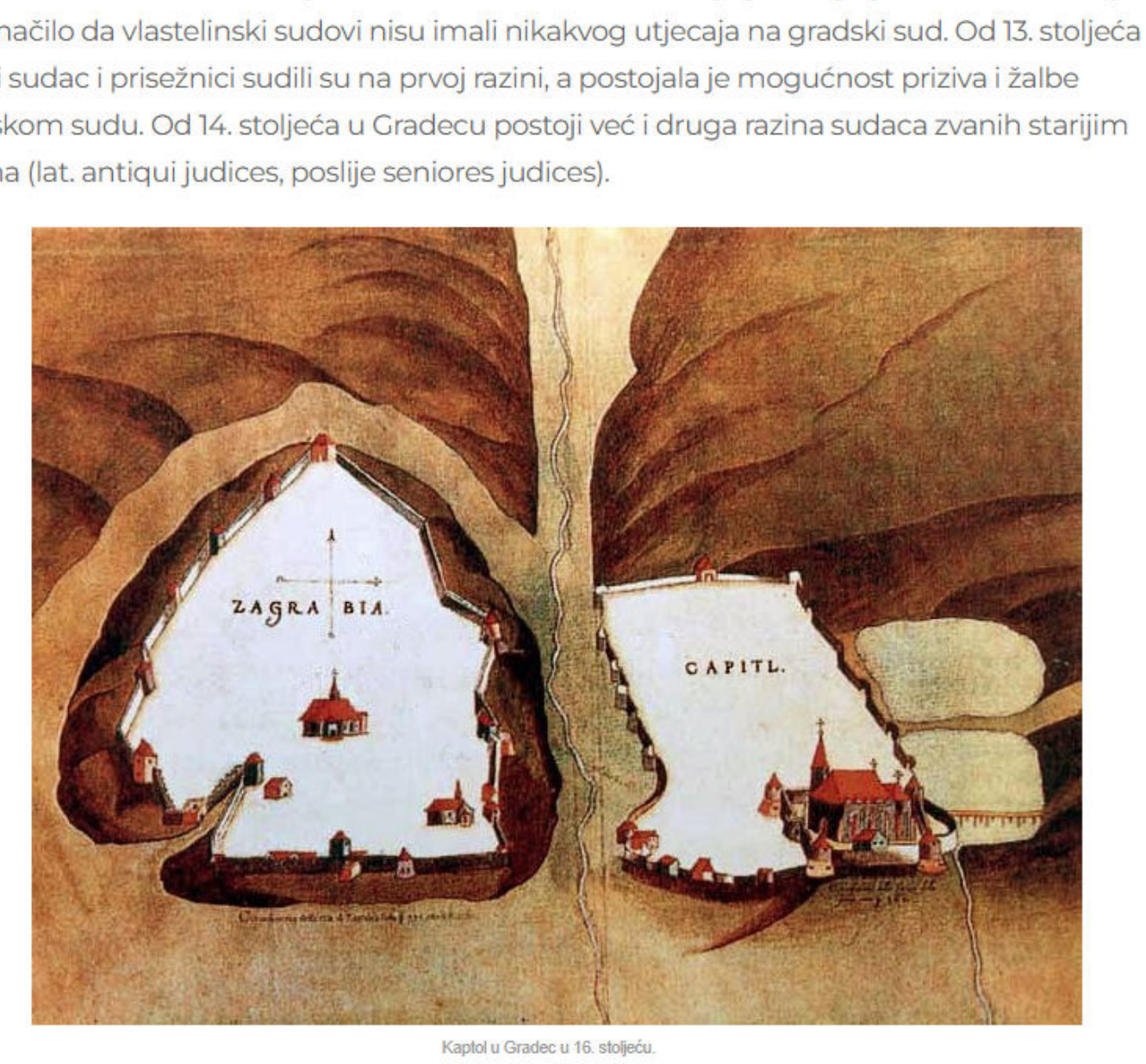

Kaptol u Gradec u 16. stoljeću.

To su sudsko tijelo sačinjavali građani koji su barem jedanput ili više puta bili gradskim sudcima i vijećnicima te su tako činili drugostupanjsko vijeće zvano latinskim imenom maiores civitatis. Od 15. stoljeća u gradske magistrate počeli su ulaziti obrtnici i građani.

Razdoblje pučkog čaranja

Prvo razdoblje možemo nazvati razdobljem pučkog čaranja jer su redovito sve tužbe bile vezane za magijske prakse u svakodnevnom životu, znači one tipične kakve su često opisane i u statutima srednjovjekovnih gradova. Dakle, riječ je o magiji kao sredstvu kojim je počinjen neki navodni zločin. Ovo razdoblje možemo nazvati i razdobljem rote jer je glavni pravni mehanizam toga razdoblja bila rotnička zakletva (lat. iuramentum purgationis, zakletva čišćenja). Rotnička zakletva sustav je koji se ubraja u stari slavenski način dokazivanja. Svaki se okrivljenik, koji ne bi priznao ili bio zatečen pri kaznenom djelu, dakle, »pri činu« (lat. ad acta), tako mogao »očistiti« od optužbe prisegom koju bi dao zajedno sa svojim suprisežnicima, rotnicima, odnosno čestitim ljudima koji su bili voljni zakleti se zajedno s njim da nije kriv.

Načelo rotničke zakletve počiva na ideji da optuženik iznosi nekakvu tvrdnju koju potom potkrepljuje prisegom, a kod težih kaznenih djela njegovu prisegu mora potvrditi i određen broj osoba svojom vlastitom zakletvom. No, zakleti se mogao i tužitelj, sam ili uz sudjelovanje određenog broja suprisežnika. To se nazivalo dopumbena zakletva (lat. iuramentum suppletorium). Suprisežnici ili rotnici nisu bili svjedocima kaznenog djela niti su morali znati išta o njemu, oni su se samo zaklinjali da imaju povjerenja u okrivljenika da nije počinio to djelo, odnosno u istinitost tvrdnje stranke koju zastupaju. Ako bi se tako okrivljenik uspio obraniti od optužbe, bio bi slobodan.

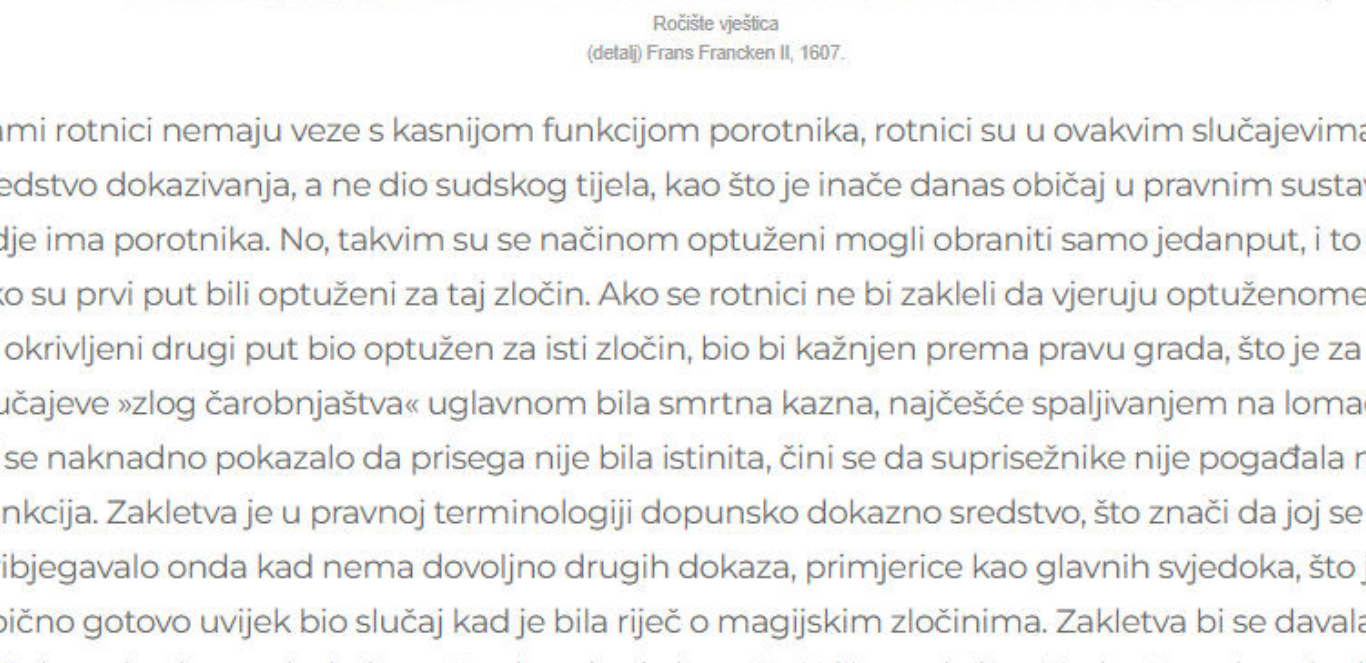

Ročište vještica
(detalj) Frans Francken II, 1607.

Sami rotnici nemaju veze s kasnijom funkcijom porotnika, rotnici su u ovakvim slučajevima bili sredstvo dokazivanja, a ne dio sudskog tijela, kao što je inače danas običaj u pravnim sustavima gdje ima porotnika. No, takvim su se načinom optuženi mogli obraniti samo jedanput, i to samo ako su prvi put bili optuženi za taj zločin. Ako se rotnici ne bi zakleli da vjeruju optuženome ili ako bi okrivljeni drugi put bio optužen za isti zločin, bio bi kažnjen prema pravu grada, što je za slučajeve »zlog čarobnjaštva« uglavnom bila smrtna kazna, najčešće spaljivanjem na lomači. Ako bi se naknadno pokazalo da prisega nije bila istinita, čini se da suprisežnike nije pogađala nikakva sankcija. Zakletva je u pravnoj terminologiji dopunsko dokazno sredstvo, što znači da joj se pribjegavalo onda kad nema dovoljno drugih dokaza, primjerice kao glavnih svjedoka, što je obično gotovo uvijek bio slučaj kad je bila riječ o magijskim zločinima. Zakletva bi se davala na važnim mjestima, primjerice u Gradecu kod oltara Sv. Križa u crkvi sv. Marka. To pokazuje da je koncept zakletve povezan s religijskim autoritetom na koji se prisežnik poziva te su i kazne za krivokletstvo, među ostalim, i duhovne. Sustav obrane zakletvom i rotnicima na sjevernohrvatskom prostoru donekle se zadržao sve do početka 17. stoljeća kad je bio zamijenjen ispitivanjem pod torturom.

Smrtna kazna za najteže zločine

Gradski sud smrtnom je kaznom kažnjavao zločine koji su se smatrali najtežima: **zločini protiv osoba**, imovine, ćudoređa i morala te javne vlasti. Zločini protiv osoba bili su ubojstvo s nakanom (lat. interfectio, homicidium), pobačaj (lat. jugulatio), čedomorstvo (lat. infanticidium), silovanje (lat. raptio) te trovanje i čaranje (lat. maleficium, incantatio, inpocinacio, sortilegium...). Zločini protiv imovine bili su krađa (lat. furticinium, furtum, subtrahio), čuvanje ukradenih stvari (lat. conservatio furti rerum), oskvrnjivanje crkve (lat. sacrilegium), pljačka (lat. spoliatio), provala (lat. irruere), palež (lat. combustio), prijevara (lat. deceptio) i krivotvorenje (lat. falsitas). Zločini protiv morala bili su preljub (lat. adulterium) i prostitucija (lat. meretricium). Zločini protiv javne vlasti bili su izdaja i krivotvorenje novca.

Ilustracija Torture

Najčešće metode pogubljivanja bile su vješanje, odrubljivanje glave i **spaljivanje na lomači.** Vješanjem se kažnjavalo za zločine krađe, čuvanja ukradenih stvari i krađe svetih stvari. Odrubljivanje glave bila je kazna za zločine ubojstva, silovanja i oskvrnuća djevice. Spaljivanjem na lomači kažnjavalo se za zločine čaranja, trovanja, hereze, krivotvorenje novca, palež, incest i čedomorstvo. Sve su se te navedene kazne mogle dodatno pojačati **javnom torturom** prije pogubljenja.

Kod gradskih je vlasti u tom razdoblju još prevladavalo pučko shvaćanje **magijskih zločina** kao teškog nanošenja štete ljudima, ali i kao tajanstvenih moći čije podrijetlo nije pobliže određeno.250 Najčešće magijske prakse koje se susreću u zapisima sa suđenja na današnjemu zagrebačkom području iz razdoblja 14. i 15. stoljeća bile su bajanje (lat. incantatio), priprava čarobnog napitka (lat. inpocinacio), gatanje (lat. sortilegium) i zlotvorstvo (lat. maleficium),251 a jedan od slučajeva iz 1444. godine spominje i đavolsko umijeće (lat. dyabolica ars).

Sicilija iz Zagreba
28.12 990€
Sicilija - upoznajte Siciliju, povijest, kulturu, ljude i kuhinju. Posebnim zrakoplovom.
AZUR TOURS d.o.o. Otvori

U nekoliko slučajeva zapisane su zanimljive okolnosti izvedbe samih magijskih praksi ili posjedovanja inkriminirajućih magijskih predmeta. Primjerice, Dragica s Gradeca 4. veljače 1362. godine optužena je da je Mainardova zeta i ženu ogadila čarolijama (lat. per incantaciones non deturpavit).

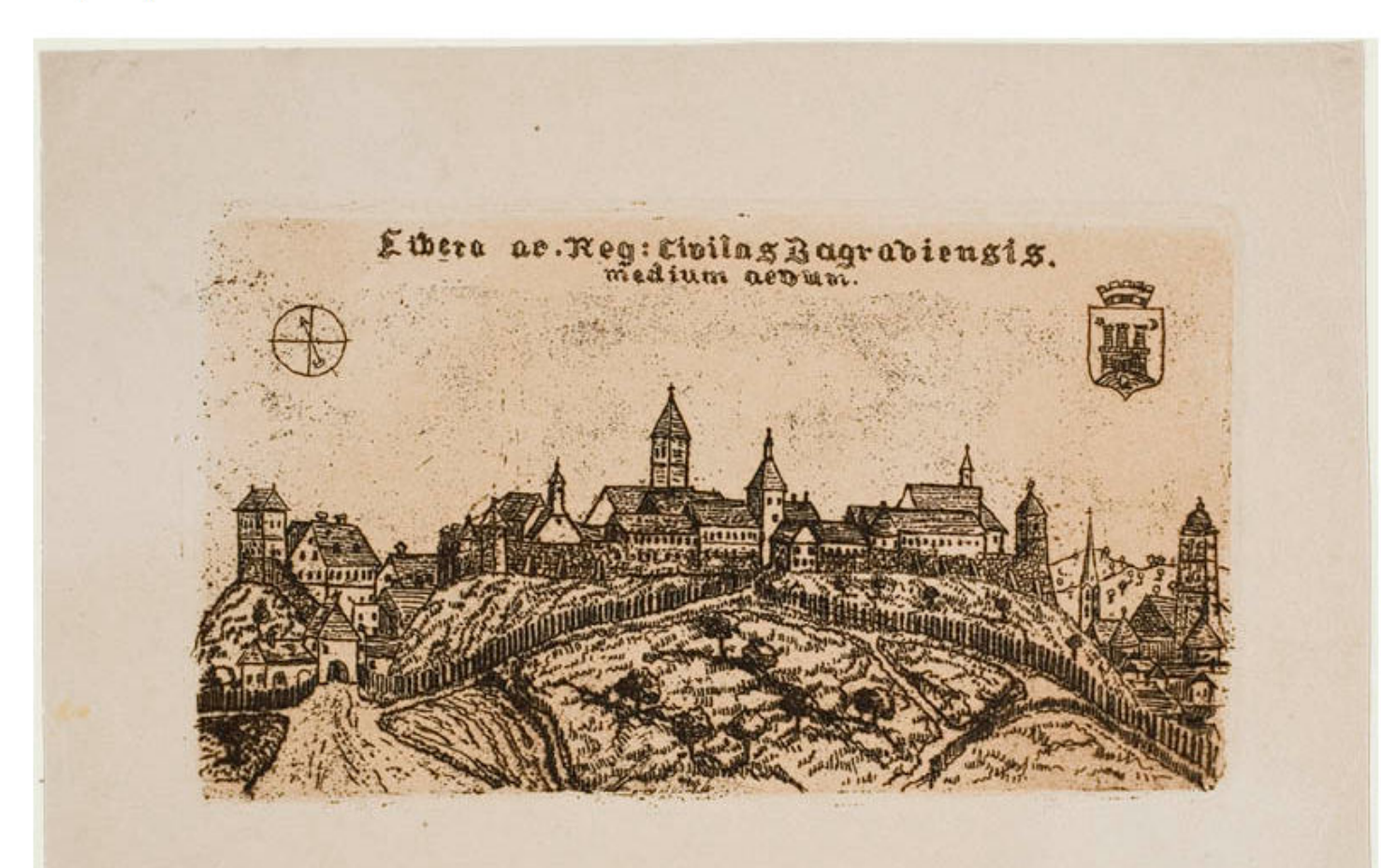
Libera ac Reg: Civitas Zagrabiensis.
medium aevum.

Zagreb. Zagreb u srednjem vijeku, 20. stoljeće

Tri su žene iz iste obitelji, imenovane kao udova Petra, sina Rubinova, Peterkonova udova i Peterkonova kći, žena Ivanova, 1379. godine optužene za čaranje i da se moraju obraniti zakletvom da to nisu činile (lat. quod ipse nullas incantaciones exercuissent nec per se nec per alios).

Građanke Gradeca Margaretu i Doroteju trgovac Pavao optužio je 1457. godine da su se bavile proricanjem sudbine. Završile su u tamnici, no oslobođene su pod prijetnjom stroge kazne ako ih se opet uhvati u vračanju.

Sicilija iz Zagreba
28.12 990€
Sicilija - upoznajte Siciliju, povijest, kulturu, ljude i kuhinju. Posebnim zrakoplovom.
AZUR TOURS d.o.o. Otvori

U pretrazi kuće građanke Gradeca Margarete 1475. godine pronađene su u škrinji neke čarolije, dječje glave, **zlo korijenje,** napitci i druge zle stvari. Margareta je mučena i išibana te protjerana s područja grada uz napomenu da će, ako se ikad vrati, biti pogubljena.

Zlostavljanje žena

Vrlo je zanimljiv slučaj iz iste godine i istoga dana suđenja kada i Margareti. Naime, optužena je građanka Gradeca Jelena (Jela) Rogačica optužbom da je u zdencu zlim korijenjem kupala ženu svojeg rođaka Luke kako bi je on prestao zlostavljati. Luka je sudu predao posudu punu zle masti i vode napunjene zlim korijenjem. Jelena je osim toga optužena da je u više navrata primila neke štićenike u svoju kuću gdje je s njezinim i znanjem njezine kćeri jedan od njih ubijen.

Mrtvog čovjeka Jelena je dala odvući pred vrata obrtnika Ireneja tvrdeći da taj štićenik nije ubijen u njezinoj kući, no ondje je pronađena njegova odjeća. Mučena je i na mukama je sve priznala; osuđena je na spaljivanje na lomači, no umrla je u zatvoru od posljedica mučenja te je pokopana bez kršćanskoga pokopa na Zredišću, gdje su se spaljivale i pokapale osobe osuđene za magijske zločine.

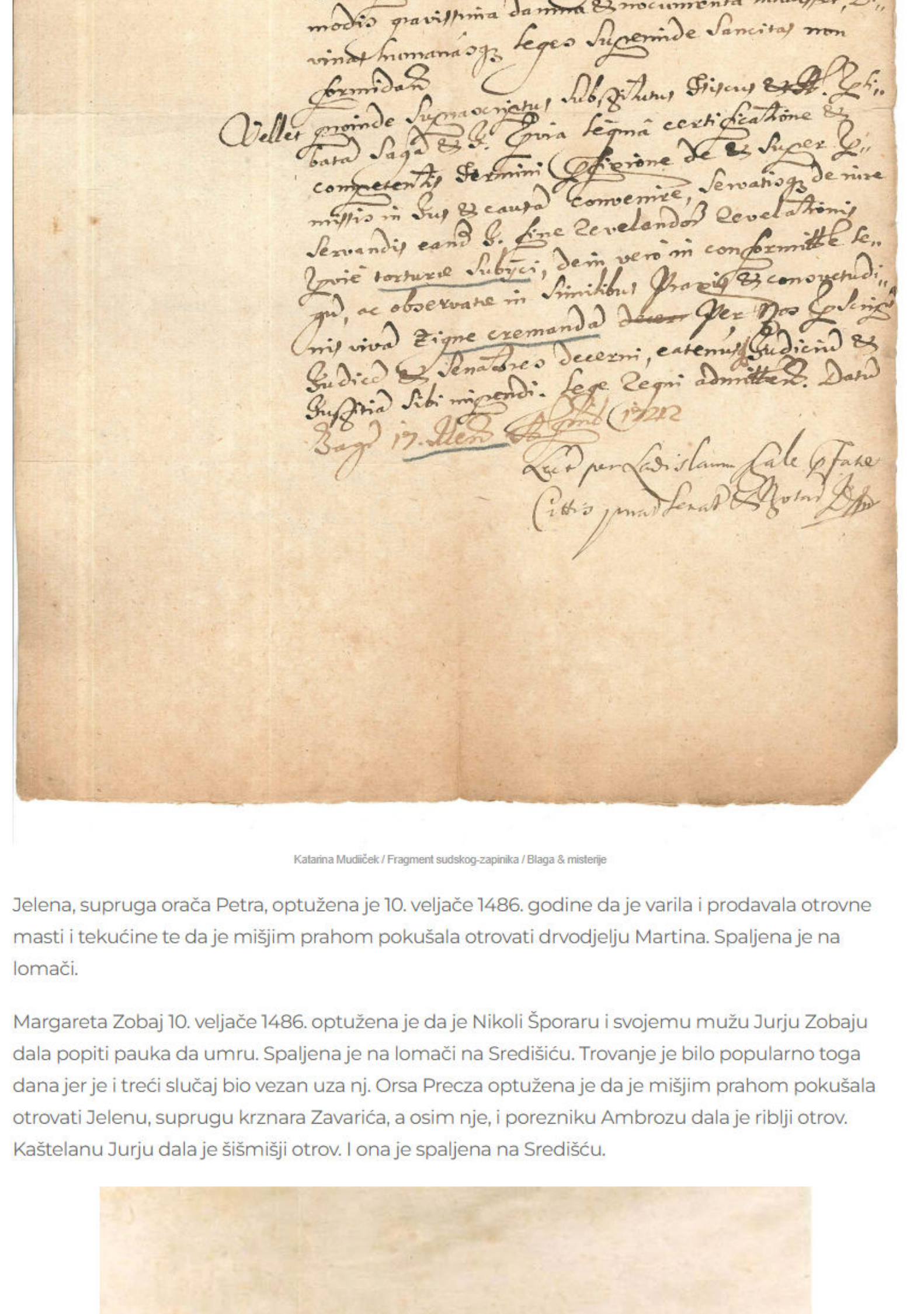

Katarina Mudiček / Fragment sudskog-zapinika / Blaga & misterije

Jelena, supruga orača Petra, optužena je 10. veljače 1486. godine da je varila i prodavala otrovne masti i tekućine te da je mišjim prahom pokušala otrovati drvodjelju Martina. Spaljena je na lomači.

Margareta Zobaj 10. veljače 1486. optužena je da je Nikoli Šporaru i svojemu mužu Jurju Zobaju dala popiti pauka da umru. Spaljena je na lomači na Središću. Trovanje je bilo popularno toga dana jer je i treći slučaj bio vezan uza nj. Orsa Precza optužena je da je mišjim prahom pokušala otrovati Jelenu, suprugu krznara Zavarića, a osim nje, i porezniku Ambrozu dala je riblji otrov. Kaštelanu Jurju dala je šišmišji otrov. I ona je spaljena na Središću.

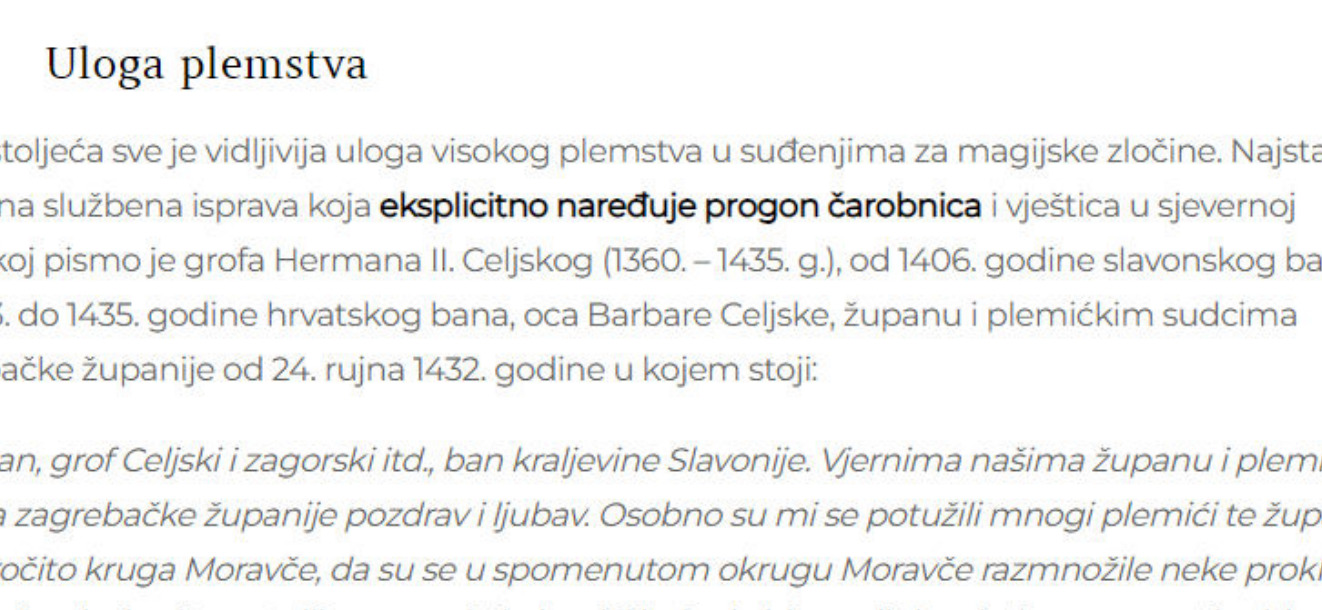

Anton Bogner. Pogled s juga na Gornji grad, Kaptol i dio podgrađa.

Mnoge od ovih optuženih osoba nisu navedene punim imenom i prezimenom, tek imenom ili opisom neke rodbinske povezanosti s drugom osobom. Takvih će slučajeva biti i u kasnijem razdoblju te stoga u mnogo slučajeva ni danas ne znamo sve pune identitete osoba koje su bile optužene i osuđene za magijske zločine.

Uloga plemstva

Od 15. stoljeća sve je vidljivija uloga visokog plemstva u suđenjima za magijske zločine. Najstarija sačuvana službena isprava koja **eksplicitno naređuje progon čarobnica** i vještica u sjevernoj Hrvatskoj pismo je grofa Hermana II. Celjskog (1360. – 1435. g.), od 1406. godine slavonskog bana, od 1423. do 1435. godine hrvatskog bana, oca Barbare Celjske, županu i plemićkim sudcima Zagrebačke županije od 24. rujna 1432. godine u kojem stoji:

> *»Herman, grof Celjski i zagorski itd., ban kraljevine Slavonije. Vjernima našima županu i plemićkim sucima zagrebačke županije pozdrav i ljubav. Osobno su mi se potužili mnogi plemići te županije, a naročito kruga Moravče, da su se u spomenutom okrugu Moravče razmnožile neke proklete žene čarobnice i trovateljice, pa se isti plemići boje da bi mogli dospjeti u opasnost i sablazan. Zbog toga smo zamoljeni od strane tih plemića da im se udostojimo u tome na zgodan način pomoći. Pa jer hoćemo da se iz svijeta živućih izbriše i korjenito istrijebi spomen sviju zločinaca i štetočina, naročito pak rečenih žena vračara i trovateljica, zato tražimo od vas poštovanih i ozbiljno vam preporučamo da morate posvuda i bilo na ma čijim imanjima tragati za spomenutim ženama, vračarama, naime i trovateljicama, te ih, nakon što o njima utvrdite pravu istinu, kažnjavati zasluženim i uobičajenim kaznama i ništa drugo u spomenutim stvarima ne smijete raditi, nego prema onome što su zaslužile. Dano u našoj tvrđi Samoboru, četvrtoga dana neposredno pred praznik blaženoga Mihajla arhanđela godine gospodnje 1432.«*

answear.hr -29% -22%

Članak je sufinanciran iz Programa za poticanje novinarske izvrsnosti Agencije za elektroničke medije RH, temeljem javnog poziva za ugovaranje novinarskih radova u elektroničkim publikacijama.

AGENCIJA ZA ELEKTRONIČKE MEDIJE

#IZBOR